

1. TOPLU SÖZLEŞMEDEN
7. TOPLU SÖZLEŞMEYE...

KAMU EMEKÇİLERİ

NE KAZANDI?

NE KAYBETTİ?

Eğitimış

BİRİNCİ TOPLU SÖZLEŞMEDEN YEDİNCİ TOPLU SÖZLEŞMEYE...

KAMU EMEKÇİLERİ NE KAZANDI NE KAYBETTİ?

Türkiye, ağırlıklı olarak ücretli ve maaşlı çalışanların bulunduğu, üretimde emeğin etkin olduğu bir ülkedir. Bu nedenle ülkenin refah düzeyini artırmanın yolu ücret ve maaşların yüksek belirlenmesinden geçmektedir. Buna rağmen toplu sözleşmede yer alan maddelere bakıldığında amacın ülke refahından bağımsız biçimde emekçi üzerinden tasarruf yapmak, harcamayı kısmak olduğu görülmektedir.

2012 yılından günümüze kadar yapılan toplu sözleşmelerde belirlenen zam oranlarının yanında TÜİK tarafından açıklanan altı aylık enflasyon farkı aynı ölçüde önem arz etmektedir. Emekçinin altı ay içinde yaşanan enflasyon artışı ile maruz kaldığı satın alım gücü düşüşünü telafi etmek için hesaplanan enflasyon farkı, özellikle pandemi sonrası süreklilik göstermiş, zam oranlarının oldukça üstünde kalan altı aylık enflasyon oranları oluşmuştur. Amaç her ne kadar kaybı telafi etmek olsa da TÜİK'in gerçek dışı enflasyon oranları ile satın alım gücünde yaşanan düşüş görmezden gelinmiş, gelir artışları fiyat artışlarının çok gerisinde kalmıştır. Bu durumu yapılan hesaplamalar ile daha detaylı görmek mümkündür.

Tablo 1. Toplu sözleşmeler ve zam oranları

	Dönemler			
	1. dönem	2. dönem	3. dönem	4. dönem
1. toplu sözleşme	4% (2012/ ocak haziran)	4% (2012/temmuz aralık)	3% (2013/ocak haziran)	3% (2013/temmuz aralık)
2. toplu sözleşme	175 TL (2014/ocak haziran)	3% (2014 temmuz aralık)	3% (2015 ocak haziran)	3% (2015/ temmuz aralık)
3. toplu sözleşme	6% (2016/ ocak haziran)	5% (2016/temmuz aralık)	3% (2017/ocak haziran)	3% (2017/temmuz aralık)
4. toplu sözleşme	4% (2018/ocak haziran)	3,5% (2018/temmuz aralık)	4% (2019/ ocak haziran)	5% (2019/ temmuz aralık)
5. toplu sözleşme	4% (2020/ ocak haziran)	4% (2020/ temmuz aralık)	3% (2021/ocak haziran)	3% (2021/ temmuz aralık)
6. toplu sözleşme	5% (%7,5 olarak değerlendirildi) (2022/ocak haziran)	7% (2022/ temmuz aralık)	8% (2023/ocak haziran)	6% (2023/temmuz aralık)
7. toplu sözleşme	15% (2024/ocak haziran)	10% (2024/temmuz aralık)	6% (2025/ocak haziran)	5% (2025/temmuz aralık)

Özellikle pandemi sonrası ülkede yaşanan yüksek enflasyon artışlarına rağmen zam oranlarının oldukça düşük belirlenmiş olduğu Tablo 1'de görülmektedir. Bu tablo kamu çalışanlarını gerçeklerden uzak maaş artışlarına mahkûm etmenin ilk adımıdır. Oysaki toplu sözleşmelerdeki zam oranlarının belirlenmesinde ülkenin içinde bulunduğu ekonomik süreç ile ilgili öngörülü olunması, ilerleyen dönemde yaşanabilecek gelişmelerin göz önünde bulundurulması temel gerekliliktir.

Tablo 2. TÜİK'e göre Toplu Sözleşme dönemlerinde gerçekleşen altı aylık enflasyon oranları

	(Ocak-Haziran)	(Temmuz-Aralık)
7. toplu sözleşme 2025	%16,67	?
7. toplu sözleşme 2024	%24,73	%15,74
6. toplu sözleşme 2023	%19,77	%37,56
6. toplu sözleşme 2022	%42,35	%15,39
5. toplu sözleşme 2021	%8,45	%25,47
5 toplu sözleşme 2020	%5,75	%8,36
4. toplu sözleşme 2019	%5,01	%6,49
4. toplu sözleşme 2018	%9,17	%10,19
3. toplu sözleşme 2017	%5,89	%5,69
3. toplu sözleşme 2016	%3,63	%4,72
2. toplu sözleşme 2015	%4,76	%3,86
2. toplu sözleşme 2014	%5,70	%2,33
1. toplu sözleşme 2013	%4	%3,27
1. toplu sözleşme 2012	%1,95	%4,13

Zam oranlarının yanında altı aylık süreçte emekçilerin yaşadığı reel gelir (satın alma gücü) kaybının belirlenmesinde toplu sözleşme yer alan düşük zam oranlarına TÜİK'in açıkladığı düşük enflasyon oranları eşlik etmiş ve artışlar bilerek düşük oranlarda tutulmuştur.

Enflasyon farkı pandemi öncesi düşük oranlarda gerçekleşirken 2020 sonrasında başlayarak sürekli artan enflasyon ve düşük belirlenen zam oranları nedeniyle yüksek gerçekleşmiş, zam oranları ile altı aylık enflasyon arasındaki fark açılmıştır.

Tablo 3. TÜİK enflasyonuna göre gelir artış oranları

	(Ocak-Haziran)	(Temmuz-Aralık)
7. toplu sözleşme 2025	11,54	15,56
7. toplu sözleşme 2024	49,23	19,31
6. toplu sözleşme 2023	16,46	17,55
6. toplu sözleşme 2022	30,95	41,68
5. toplu sözleşme 2021	4,19	8,45
5 toplu sözleşme 2020	5,47	5,75
4. toplu sözleşme 2019	10,72	6,01
4. toplu sözleşme 2018	6,71	8,64
3. toplu sözleşme 2017	3	3
3. toplu sözleşme 2016	6,88	5

Enflasyon farkının çıkmadığı dönemlerde zam oranı doğrudan uygulanırken enflasyon farkının çıktığı hatta arttığı son dönemde halkın satın alım gücündeki azalış derinleşmiş, siyasi iktidar maaşları düşük tutma amacına ulaşmıştır.

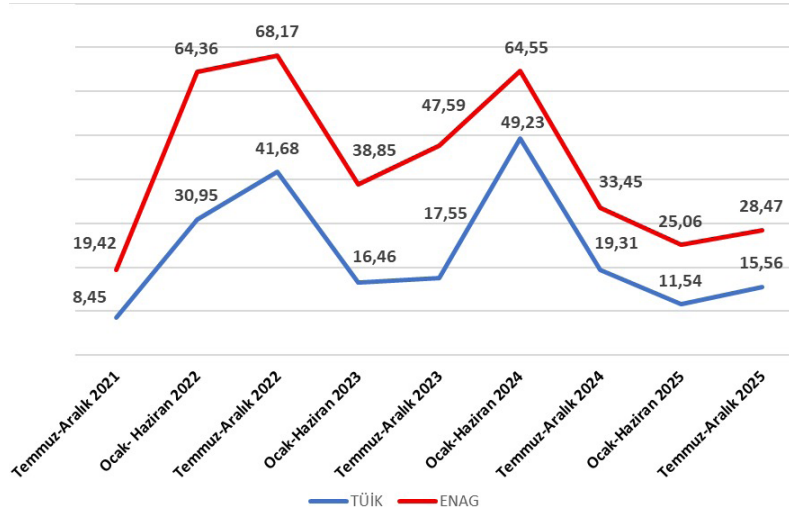

Tablo 4. ENAG'a göre Toplu Sözleşme dönemlerinde gerçekleşen altı aylık enflasyon ve gelir artış oranları 2020-2025

	(Ocak-Haziran) 6 aylık enflasyon	(Temmuz-Aralık) 6 aylık enflasyon	(Ocak-Haziran) Zam Oranı	(Temmuz-Aralık) Zam Oranı
2021	%19,42	%57,48	-	%19,42
2022	%68,96	%37,57	%64,36	%68,17
2023	%50,38	%51,68	%38,85	%47,59
2024	%39,52	%29,78	%64,55	%33,45
2025	%29,70	-	%25,06	%28,47

TÜİK'in açıkladığı düşük enflasyon oranlarına göre gerçekleşen düşük gelir artışlarına karşın ENAG (Enflasyon Araştırma Grubu) tarafından açıklanan ve hissedilen enflasyona daha yakın olan aylık enflasyon oranlarının dikkate alınmasıyla hesaplanan enflasyon farkı daha gerçekçi bir sonuç vermektedir.

Grafik 1. ENAG ve TÜİK'e göre gelir artış oranları (2021-2025)

Kaynak: TÜİK ve ENAG verileri kullanılarak oluşturulmuştur.

2021 yılından başlayarak TÜİK'e ve ENAG'a ait altı aylık enflasyon farklarına eklenen zam oranlarına bakıldığında aradaki farkı görmek mümkündür. ENAG'a göre her dönem gelirden sağlanması gereken artış oldukça yüksek oranlarla temsil edilirken TÜİK'e göre oldukça düşük kalmıştır. Aradaki kaybı görebilmek için en düşük öğretmen maaşının iki kurumun gelir artışlarına göre hesaplanması ve karşılaştırılması mümkündür.

Tablo 5. TÜİK ve ENAG enflasyon oranlarına göre 2021-2025 döneminde en düşük öğretmen maaşı

Dönemler	TÜİK	ENAG	FARK
Ocak- Haziran 2022	6.814 TL	8.377 TL	1.563 TL
Temmuz-Aralık 2022	9.651 TL	14.088 TL	4.437 TL
Ocak-Haziran 2023	12.558 TL	19.561 TL	7.003 TL
Temmuz-Aralık 2023 ¹	22.852 TL	36.947 TL	14.095 TL
Ocak-Haziran 2024	34.106 TL	60.796 TL	26.690 TL
Temmuz-Aralık 2024	40.663 TL	81.132 TL	40.469 TL
Ocak-Haziran 2025	45.384 TL	101.463 TL	56.079 TL
Temmuz-Aralık 2025	52.445 TL	130.349 TL	77.904 TL

Tablo 2'deki verilere göre toplu sözleşmelerde belirtilen enflasyon farkının ödenmesi ve bu yolla alım gücü kayıplarının telafi edilmesi söz konusu olmamış, TÜİK oranlarının düşük kalması halkın mağduriyetinin asıl nedeni olmuştur.

Eşel Mobil Sistemi Nedir?

Eşel mobil; enflasyon dönemlerinde halkın satın alma gücündeki azalmayı engellemek için fiyat artışı oranında maaşların/ücretlerin artırılmasıdır. Değişen aylık sistemi anlamına gelen eşel mobil sistemi sayesinde bütçede yaşanabilecek harcama artışının bütçe açıklarını artırma durumuna karşı önlem alınması için ek kaynak bulunması halinde hem kriz sürecinin atlatılması hem de ülkede refah düzeyindeki düşmenin engellenmesi mümkün olmaktadır.

Türkiye'de 1997 yılında uygulanan eşel mobil sistemi sayesinde aylık enflasyon oranındaki artışa göre ücretlere ve maaşlara zam yapılmış halkın refah düzeyinin düşmesi engellenmiştir. Günümüzde yaşanan yüksek enflasyon sürecine karşı bu yönde herhangi bir önlem alınmamış, üstelik toplu sözleşmede yer alan zam oranları oldukça düşük açıklanarak bu oranlar her dönem enflasyonun altında kalmıştır. TÜİK bu sürece aylık enflasyon oranlarını düşük açıklayarak eşlik etmiş ancak yine de enflasyon farkının çıkmasına engel olamamıştır. Toplumun enflasyona karşı korunmaması hatta aksine toplu sözleşmedeki düşük oranlara uyumlu biçimde gerçeğin altında açıklanan enflasyon oranları ile bilerek halk yoksulluğa terk edilmiş, toplumun cebinden azaltılanlarla kriz atlatılmaya çalışılmıştır.

Günümüzde halka sürekli ücret ve maaşlara yapılan zamların enflasyonu daha fazla artıracığı söylenmekte ve bu gerekçe ile ücret ve maaşlar düşük tutulmaktadır. Oysaki IMF ve TCMB raporlarında da yer verildiği üzere

1 2023 yılında yapılan 8.077 TL'lik seyyanen zam hesaplamaya dahil edilmiştir.

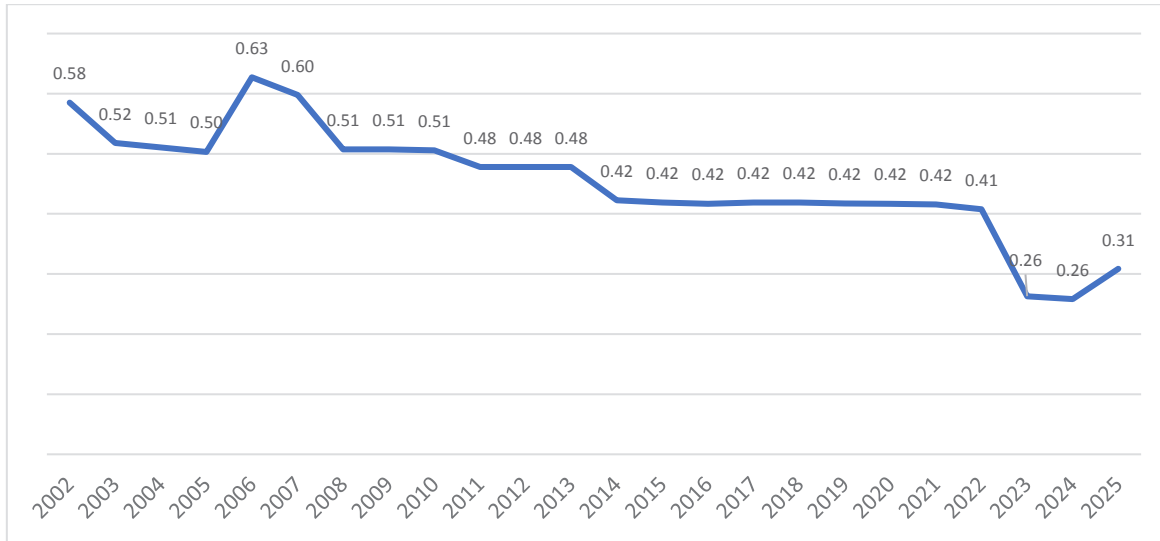
Türkiye’de ücretler/maaşlar değil, işverenlerin/üreticilerin kar hırsı enflasyon yaratmaktadır. Enflasyon süreçleri süreklilik arz eden fiyat artışlarına karşı halkın fiyat algısını kaybetmesine neden olmakta ve üretici bu durumu fırsat bilip gerekenin çok üstünde bir fiyatlama ile kar enflasyonu yaratarak zenginleşmekte, gelir dağılımı adaleti bozulmaktadır.

Yaşanan enflasyon ve artan yoksullaşmaya karşı ücretli ve maaşlının korunmasını sağlamanın tek yolu eşel mobil sistemine geçilmesidir. Ancak bu sayede düşen refah düzeyi yukarı çekilebilir ve toplumun enflasyondan kurtulması mümkün olur.

Seyyane Zamın Uzun Vadede Yaşattığı Kayıp...

Türkiye’de 2000’li yıllar boyunca belli yıllarda kamu emekçileri için seyyane zam uygulanmış, bu zamların sonuncusu 2023 yılın 8.077 TL olarak yapılmıştır. Seyyane zam ile amaçlanan toplumun düşük kalan gelirinde iyileştirme yapılmasıdır. Ancak bu durum kısa vadede kazanç gibi görünse de uzun vadede önemli bir kayıptır. Öğretmenler özelinde baktığımızda yapılan seyyane zamlar gelirden artış yaratmış ancak öğretmenlerin ek ders ücretlerini etkilemediği için ders ücretlerinin maaşa oranının düşmesine neden olmuştur.

Grafik 2. Bir saatlik ek ders ücretinin en düşük öğretmen maaşına oranı

2002 yılında ek ders ücretinin en düşük öğretmen maaşına oranı 0,58 iken 2025 yılında bu oran 0,31’e gerilemiştir. Grafik 2’de de görüldüğü üzere maaş tutarı ile ek ders ücretleri arasındaki makas sürekli açılmaktadır.

2002 yılında olduğu gibi ek ders ücretinin en düşük öğretmen maaşına oranının 0,58 olması için bugün 140 TL olan ek ders ücretinin 263 TL olması yani %87 artması gerekmektedir.

Buna ek olarak seyyane zam, tıpkı ek ders ücretleri gibi emeklilik maaşına yansımamakta, maaş oldukça düşük kalmaktadır. Bu nedenle emekli olduğunda hak edilen maaş neredeyse yarıya düşmektedir.

Seyyanen Zam Ve Ek Ders Ücretleri Emekli Maaşına Yansıtıldığında/Yansıtılmadığında

(2025 Ocak-Haziran Dönemi)

	Seyyanen zam + ek ders ücretleri hariç	Seyyanen zam + ek ders ücreti dahil	Fark	Yüzdelik fark
Emekli maaşı	27.734,35	48.705,77	20.971,41	%75,61
İkramiye	835.924,04	1.468.010,43	632.086,39	

¼ derecesinde 25 yıl hizmet veren öğretmen dikkate alınarak hesaplanmıştır.

Emekli maaşlarına seyyanen zam ve ek ders ücretleri yansıtılmadığı için öğretmenlerin emekli olması halinde emekli maaşı 27.734 TL olurken seyyanen zam ve ek ders dahil emekli maaşı 48.705 TL olmaktadır. Emekli olunması halinde önemli ölçüde düşen maaş nedeniyle emekli olmak istemeyen öğretmenlerin sayısı artmaktadır.

Sonuç olarak; toplumun refah beklentisi, toplu sözleşmeler ya da TÜİK enflasyonu ile karşılanmamış, aksine sözleşmelerde yer alan maddeler tam da halkı yoksullaştırma amacına yönelik hazırlanmış ve bu amaca ulaşılmıştır. Ülke gerçeklerinden uzak biçimde tek hedefin maaşları düşük düzeyde tutmak olduğunu açıkça gösteren süreç gerçekleşecek olan 8. Toplu Sözleşme'nin önemini daha net biçimde ortaya koymaktadır. Sözleşme masasında özellikle zam oranlarının ülkenin ekonomik gerçekleri ile orantılı biçimde belirlenmesi, TÜİK'in gerçek enflasyon verilerini açıklaması halinde çıkabilecek olan enflasyon farkının zam oranlarına eklenmesi şarttır. Aksi halde toplumun açlık ve yoksullukla mücadelesi, gelir dağılımı adaletsizliği sürdürülemez boyutlara ulaşacak, toplumun sağlığı, ahlaki ve kültürel yapısı bozulacaktır. Unutulmamalıdır ki halkın yoksullaştırılması üzerinden normalleştirilmeye çalışılan hiçbir ekonomik gösterge başarı olarak tanımlanamaz.

Eğitimİş

1. TOPLU SÖZLEŞMEDEN 7. TOPLU SÖZLEŞMEYE KAMU EMEKÇİLERİ NE KAZANDI VE NE KAYBETTİ?

Eğitim-İş Yayınları, Ankara
Haziran 2025

EĞİTİM-İŞ ADINA SAHİBİ
Kadem ÖZBAY / Genel Başkan

YAYIN SORUMLUSU
Bülent METİN / Genel Örgütlenme Sekreteri

METİN HAZIRLIK
Dr. Burcu DOĞAN / Araştırma ve Raporlama Uzmanı

GRAFİK-TASARIM
Eda ERDAĞI

İLETİŞİM Ataç 2 Sokak 43/4 Kızılay-ANKARA
iletisim@egitimis.org.tr 0 312 434 12 06